

Menneskets grænser

(Oversættelse af Grundtvigs manuskript på tysk med titelen *Grenzen der Menschheit*)

Det er ikke det digt af Goethe, der under denne overskrift er blevet så berømt, men gåden selv, som digteren – ikke blot Goethe, men digteren i det hele taget – levende fremstiller, denne vidunderlige gåde, hvorved mennesket bliver et under for sig selv, vi her vil betragte, for at se om den løser sig selv, eller om forventningen herom må henvises til de mange forgæves forhåbninger, der aldrig vil kunne opfyldes. Ja, det synes måske tåbeligt for alvor at spørge, om en vidunderlig gåde løser sig selv, men når mennesket dog efter årtusinders forløb smigrer sig selv med håbet om at udgrunde sin tilværelse, det vil sige at fatte og begribe sig i sig selv, så er det jo nødvendigt at fremstille den klare sandhed om muligt endnu klarere eller dog mere indlysende, og selvom man ikke kan vente at helbrede blindfødte ved hjælp af lyset, kan det dog vel hælde, at nogle af dem, der stod sig selv i lyset, vilde vende sig om og finde det klogere nu at le ad deres egen dårskab end engang i fremtiden græde over den.

Når mennesket nu begynder at tænke over sig selv, så undrer det sig over, hvad det i det hele taget er: hvad er det vel, når man ser det i lyset, i og for sig? Støv og aske, siger Abraham, Ler i pottemagerens hånd, siger Esaias, gentager Paulus, og har alle århundreders filosoffer vel bragt blot det ringeste mere ud af deres bevidsthed frem i lyset? Jeg mener: ingenlunde, thi det drejer sig her ikke om, hvad de drømte eller foregøglede sig, ikke om hvad de har fundet eller formodet at finde indenfor eller udenfor bevidstheden som noget fremmed, deri indskudt, men kun om, hvad andet der er ført frem i lyset og blevet synligt, thi kun det, om overhovedet noget, tør mennesket kalde sit eget, antage det som forhåndenværende i sin selvbevidsthed og sige: det ikke blot har jeg, nej det er jeg, det er mit Jeg og kan betragte og fremstille sig selv som sådant.

At mennesket i sig selv blot er en krop, det kalder de fleste

nutidige filosoffer jo nok en usandhed, som man ikke kan gentage uden at forhåne sandheden såvel som mennesket, men mange af de skarpsindigste hoveder har dog hævdet det og forgæves opfordret deres modstandere til at stille dem noget andet end mennesket selv for deres øjne eller unægteligt (uimodsigeligt) bevidne det. Idealisterne hævder ganske vist, at det kun er umuligt af den grund, at det skorter realisterne eller materialisterne på det øje, hvormed man skuer det indre, åndelige menneske, men indrømmer man dette, måtte resultaterne blive, at omend enkelte mennesker var det, så vilde mennesket i det hele taget som art være mere i sig selv end en krop, og at altså mennesket i sig selv delvis skulde være mere end i det hele, hvilket forudsatte en sand modsigelse i den menneskelige selvbevidsthed, det vil sige en sand umulighed. Vil idealisterne altså uden modsigelse (selvmodsigelse) forsvare det selviske menneskes ære, må de erklære alle (andre), der i sig selv kun ser en krop, for umennesker, for en variant af abeslægten, der ganske vist ret naturligt efterlader mennesket, efterdanner det i tanker og indklæder disse tanker på menneskelignende måde i ord, men som dog slet ikke hører til menneske-slægten, fordi de i det tænkende, talende menneske ikke ser sig selv, men kun en krop, der er i stand til at danne tanker og føre ord, fordi de ikke ser den ulegemlige tanke- og ord-dannelse i dem selv. Men også således indvikler de sig i uforsvarlige modsigelser, og i særdeleshed er det klart, at så snart en af os siger: jeg ser ganske vist mere i mig selv end en krop, men kun fordi jeg i kroppen ser mere, end der i og for sig er, fordi jeg betragter den som modbillede til en højere skikkelse, så kan idealisterne ikke fratage den talende menneskenavnet, eftersom det eneste kendetegn på det sande menneske ifølge deres egne ord var den tilståelse at se mer end en krop i mennesket, og her har de da igen et menneske, der totalt omstøder deres påstand, at mennesket er mere end en krop. Derfor foretrak den kritiske filosofi at gå en middelvej og hævdede, at mennesket (nødvendigvis) måtte være mer end en krop, fordi begrebet krop aldeles ikke udtømmer det, ja heller ikke det var nok for ham [dvs. den kritiske filosof], og derfor måtte det (nødvendigvis) heller ikke være nok for ham. Hvad han ikke så i sig selv, endskønt det unægteligt kundgør sig i ham, det måtte han forudsætte: postulere. Det er nu unægteligt; men man kan ikke undre sig

nok over menneskets forfængelighed, eller bedrøves, når man ser, at han netop modsiger modsigelsens grundsætning i samme øjeblik som han ved dens hjælp lader sit adelsbrev besegle, og påstår, at det nu skulde være bevist, at han i sig selv er det, som han ganske vist ikke er i sig selv, men dog måtte forudsætte for at blive mulig at forklare.

For at skjule denne modsigelse blev der ved siden af den gamle selvbevidsthed skabt, det vil sige opdigtet, en ny: mennesket genfandt sig selv i en lov, som han ganske vist hverken havde kraft eller lyst til at adlyde, men som han dog – til ære for sin lovgivende visdom eller rettere dårskab – skulde adlyde og fremtvinge, avle, det vil jo åbenbart sige: opdigte, løgnagtigt påstå. Om samvittighed skulde der nu egentlig slet ikke mere være tale, thi med og ved siden af sig selv skulde mennesket intet tåle, der ikke var dets selvgjorte gerning – man lod det være nok at han måtte tåle den forbandede sanselighed ved sin side, slæbe den med sig og slås med den. Og det var da ganske konsekvent snart at gøre en ende på dette uvæsen, hvilket snart også skete, således som det kunde ske – hvis man da ikke skulde tabe alt – ved en udvidelse eller (rettere) omdannelse af modsigelsen, der skulde bevidne Jeget som en gud, der, da det nu i al sandhed var blevet frit, også straks kunde gøre alt, hvad det kun vilde – ja kun manglede ordet for at udtale hvad der, så snart det blot var tænkt, også virkelig var gjort, eftersom jo tanken er den virkelige, den største, ja når man taler nøjagtigt uimodsigeligt, er det frie, selvbevidste Jeps eneste gerning.

Således løste Jeget da menneske-tilværelsens mangfoldigt sammenslyngede gordiske knude, derved at det først tilintetgjorde kroppen og hele sanseligheden som noget ved sin side forefundet, fremmedartet, fra sig i tankerne rent afsondret, det vil sige opslugte det, og derefter påny frembragte det af sig selv, ganske som det havde været. Således blev det da opdaget og eftervist, at mennesket i og for sig selv skulde være en gud, der gav sig en lov, som det var genstridigt mod, og skabte sig en krop, der begrænsede det, og ækledes ved den – altsammen ganske vist kun i tanker, for at glæde sig ved sit selv og hævne sig, for på én gang at gøre sig tilbedelsesværdig og på forkastelig måde at gøre sig til alt og til intet, på én gang at forgude og tilintetgøre sig, at bekræfte og fornægte sig.

Ja, udbrød Schelling, det er netop det guddommelige således at hæve sig over alle modsætninger, sætte sig selv på det indifferenspunkt, hvor de alle forsvinder, og derefter – ikke blot påny glemme, at de er forsvundet, og at de, hvis de igen kommer tilsyne, ikke viser sig på, men under punktet, hvor de længe nok kan drive deres væsen, indtil de slider hinanden op – gensidigt ophæver hinanden, idet vor selvbevidsthed ikke består absolut, men kun relativt i denne modsætning i den tågede erkendelse. På det ophøjede punkt, hvor vi sætter os og levende anskuer (tilværelsen), er dé modsætninger som viden og væren blevet ét i vor bevidsthed, således at vi er ét med vort billede i spejlet, og er denne guddommelige identitet éngang indtrådt i vor bevidsthed, kan den umuligt påny træde ud deraf, så at vor evighed er det visseste af alt, ja i grunden den eneste viden.

I det reale går det ganske vist ikke an at hævde sin evighed, eftersom der, hvor alt kun er i *vorden* ikke kan være tale om nogen absolut væren, men i det ideale er vi allerede alt, hvad vi kan blive, således at guddommens evige idé, der altid for at forklare noget må være forudsat, allerede er begyndt at realisere sig i os, og idet den vil tilintetgøre ethvert selv som sådant, vil den fremstille alles selvbevidsthed mere og mere guddommelig. Således kom det da for dagen, hvad der her skulde være skjult og ikke til at opdage i det dybeste mørke, at mennesket i og for sig betragtet kun er en krop og intet andet, det kom frem, fordi resultatet blev, at mørket, når det ses i lyset, bliver til et intet, der slet ikke er i stand til at hævde sig foran lyset, endsige da skjule eller gemme noget for lyset. Resultatet blev, at lyset virkelig, som Schelling sagde, skinnede ud af mørket, men ganske vist ikke, som han forestillede sig i drømme, i mørket erkendte sin kære moder og ærede hende som sin skygge. Det blev klart, at mennesket, når det beherskes af sin selvhed, i grunden er et intet, noget, der er bestemt til at tilintetgøres, noget, som forsvinder med kroppen, for så vidt som det ikke bliver optaget af den evige, guddommelige idé i sig, ikke som et selv, men som en selvfor nægtelse, og det var følgelig ikke sig selv, ikke sit modbillede mennesket så i den guddommelige idé, men det var et modbillede af den guddommelige idé, det så i sig: det så, at det, når kroppen tænkes bort, i sin selvhed intet var, men at det, når kroppen toges med, havde noget evigt og guddommeligt at betyde, og i ånden at foretræde (repræsentere).

Borttager man nu den modsigelse, der soleklart lyser ud af den sætning, at den guddommelige idé, gudsbilledet, skulde være et billede af det sig selv anskuende intet, fjerner vi den modsigelse, der hverken lader sig skjule eller glemme, fordi sandheden helt igennem intet fællesskab gider have med løgneren, ikke vil vide af nogen indifferens, og lige så lidt af nogen udligning som af nogen gensidig tilintetgørelse, ligesålidt af nogen ligegyldighed mod løgneren som af nogen identitet med den – beholder vi kun af de påstande, hvad der muligvis lader sig forene med sandheden, fordi det ikke modsiger den, så har vi den jævne, store bibelsandhed, der aldrig ustraffet lader sig modsige, den høje sandhed: Gud sagde, lader os gøre et menneske i vort billede og efter vor lignelse, og han gjorde mennesket af en jordklump og blæste ham den levende ånde i hans næse, og således blev mennesket en levende sjæl. Derfor må de altid blive til skamme, de der siger, mennesket er *kun* en krop, thi det tjener unægtelig til deres skam at fornægte deres guddommelige herkomst, endskønt det ikke er muligt for dem uden at modsige sig selv, thi hvorfra har de da forestillingen om noget, der er mere og højere end kroppen, hvor kan mennesket forelske sig i et sådant billede, dersom det ikke bærer billedet af et guddommeligt menneske i sig, hvordan kan det tilegne sig det i tanker og udtrykke det som sit eget modbillede i ord, hvordan kan det tænke sig en almægtig og alvidende gud, uden enten selv at være det eller have set et billede deraf i sig selv?

Imidlertid, når vi nu som kristne, der tror, både at mennesket er skabt i Guds billede, men også at det ved synden er faldet ud af dette billede – når vi gør os vore eftertanker om menneskets grænser, så undrer det os hverken, at nogle fornægter billedet eller at andre anmasser sig den tilbageblevne skygge som deres ejendom, men vi tænker oprigtigt (på) vor oprejsning i Guds billede ved Jesus Christus, som er Faderens billede, i hvilket vi er skabt, og kan aldrig nok beundre Guds visdom såvel som hans kærlighed. I Guds enbårne Søn, der er i Faderen, som Faderen i ham, i ham er mennesket skabt, han forenede mennesket i ånden med sig som sin menneskelige natur, og omend mennesket blev utro, forblev han dog tro og gjorde i tidernes fylde den guddommelige natur menneskelig for igen at hæve den til jorden sunkne menneskelige natur og optage den i sig, således som han siger: den time kommer, ja den er der allerede, at de døde skal høre

Guds Søns røst, og de, som hører den, de skal leve. Derfor står der skrevet: han var i verden og verden er gjort ved ham og verden kendte ham ikke, han kom til sin ejendom, og *hans egne* tog ikke mod ham, men de, som tog imod ham, dem gav han magt til at blive Guds børn; de som tror på hans navn.

Spørger vi nu, hvad Han, Menneskets Søn, i og for sig selv var, så svarer Johannes: Ordet i begyndelsen, det guddommelige ord, der *svarede til* Gud, thi Gud var Ordet, og i dette ord var livet, og livet var menneskenes lys. Dette ord blev kød, var i sig selv langt mere, kunde skue sig selv over kroppen og så da sig i Faderen og Faderen i sig, han så i sig selv kropsligt menneskets og åndigt Guds Søn, hans fornuft var sig den evige idé, den guddommelige lignelse (gudsbilledet) bevidst, i en sand, levende anskuelse af sig selv omsluttede Han det evige liv uden at udelukke noget, som hørte dertil, fordi guddommens fylde ikke blot åndigt men også kropsligt boede i ham, den al væren og alt liv omfattende sandhed.

Her ser vi da straks, hvad sandt den schellingske påstand har i sig, hvorefter den er opstået, og hvor forbryderisk den leger ikke blot med ord, men med Ordet. Det er nemlig sandt, at mennesket, som den levende sjæl, hvortil det guddommelige åndepust ophøjede det, i den evige guddommelige idé, det er i det levende ord, som er Sønnen og sandheden, var evigt og guddommeligt og forsåvidt som det Ord, der er blevet til kød, atter har optaget det i sig, er evigt og guddommeligt. Det er derimod et løgnagtigt eventyr, at den guddommelige idé ikke skulde være lignelsen af den guddommelige væren, men et forbillede på det, der ikke er, altså et tomhedens billede, og lige så selvmodsigende er det at påstå, at den guddommelige idé heller ikke skulde udelukke modsigelsen – at sandheden ikke skulde udelukke løgnet, fordi man da måtte hævde, at noget, som man benægter, dog samtidig også skulde bekræftes, og at den evige idé uden at være sig selv bevidst benægtede sig selv og alligevel ikke gjorde det.

Naturfilosofiens grundløgn er følgelig, at et intet ved egen kraft skulde kunne ophøje sig til noget, at sandheden skulde kunne udvikle sig af løgnet som sit element; men den grund-sandhed, som de har fordrejet og med hvis glans de forblænder øjnene, må vi derover ikke glemme; thi det er af stor vigtighed, at den bliver fremhævet og erkendt. Det er det timeliges nød-

vendige forhold til det evige, der her for første gang er tilkendegivet den menneskelige forstand og grebet i sin levende tilstand. Dette underfulde forhold, menneskelivets unægtelige gåde, som bærer og betinger alle vor forhold, blev allerede lagt til grund i Jegheds-læren, men straks ligesom nedbrudt til grunden, thi ideen om det altskabende Jeg var kun kommet for lyset som et dødfødt barn, fordi det blot reflekterende Jeg gjorde den tomme skygge af sig selv til Skaberen, forguede sit skyggebillede, som om det var muligt ved benægtelse af det guddommelige liv endnu at udføre guddommelige gerninger. Ideen om det alt åndigt omfattende, alt kropsligt skabende Jeg er ganske vist det almægtige, guddommelige Ord, men berøvet alt guddommeligt liv, indtryllet i den jordiske individualitet, som om man i de profetiske taler vilde erklære det guddommelige Jeg for en blot talefigur og alligevel tilskrive det alt, hvad det siger om sig selv. Det, opdagede Schelling, var alt for frækt, idet det forguede Intet, opfattet i dets intethed, forguede umuligheden og dermed forhånede den kraft-idé, der betingede alle gerninger og avlede alt liv, altså også forhånede grundsætningen om den tilstrækkelige grund («den tilstrækkelige grunds princip»), og således gav alt til pris for tænkningens vanvittigste vilkårlighed. Alt hvad der kun betingelsesvis er til, tænkte han, forudsætter nødvendigvis det ubetingede, det relative det absolutte, man kan ikke tænke sig forandringen uden at tænke sig noget, der bliver forandret, og det foranderlige må da forandres enten ved en uforanderlig kraft eller ved en (frem-)driven af sit selv; det timelige må enten være skabelsen eller selvåbenbarelsen, selvudviklingen af noget evigt. Her stod han på tænkningens store korsvej, hvor tanken om det evige, alt betingede ubetingede påtrænger sig fornuften som det første uundværlige led i ideernes række, og kun to veje åbner sig her for tænkeren: han må enten fornægte eller forgude sig selv, i den evige idé sætte enten Gud eller sig selv. Det sidste valgte nu Schelling, han satte sig i stedet for Gud, på Guds plads, og man ser jo let, at han gjorde det, fordi det er langt bekvemmere, mere ophøjet og tillige glæderigt at sidde på den eviges trone end at ligge nede i støvet, ja når man overvejer menneskets stilling, springer det straks i øjnene, at når det ikke har lov at nægte det guddommelige, må en næsten ubetvingelig lyst til selv at blive en gud påkomme det; thi når det er sådan, at en levende Gud

hersker over os, er vi nødvendigvis, alle vi, der stræbte efter uafhængighed, tilsammen dumdristige overtrædere, der ellers kun gennem den pinligste anger og den dybeste ydmyghed kan undgå det dræbende lyn, og hvem vil gerne fordømme og fortryde ikke blot enkelte handlinger, men sin hele gøren og handlen, hvem vil gerne ydmyge sig, ja ligesom tilintetgøre sig, når der endnu er håb om at forskønne sin forseelse og redde sin ære. Med rette kalder man da også fra dette synspunkt den schelling-ske visdom natur-filosofi, thi den er for den synder, som bliver grebet af det åndige, den eneste naturlige anskuelse af det sig selv modsigende menneskeliv, en forgudelse af den modsigelse, som ikke lader sig ophæve eller opløse, en fetischtildbedelse af den store gordiske knude, der kun lader sig sønderskære af det sværd, der skiller sjæl og ånd, ja også marv og ben. Det er jo unægtelig også en ophøjet og tillige ophøjende tanke, at guddommens evige idé for at blive realiseret hengav sig til timeligheden og forfængeligheden, lod sig det behage at synke ned i endeligheden, tilsløre og indeslutte sig i støvet for ved kampen med slør og lænker at blive sig sin kraft og sit selv bevidst, guddommeligt bevidst, således at mennesket, når det bliver det guddommelige vár, intet har at frygte, intet at angre, intet at frasige sig, men har alt at håbe, at tilstræbe og at opleve. Det må ganske vist beklage, at det så længe kun har været et dyr, og en sådan glemsel af sin guddommelige herkomst forudsætter vel også en dunkel skyld, en tåbelig stræben efter at bestå i sig selv, hvorved ånden, idet den udelukkede sig fra den guddommelige idé om den hele natur, åndigt tilintetgjorde sig, men der må jo her have foreligget en tør nødvendighed, en mørk, ubønhørlig skæbne, thi frivilligt, med åbne øjne giver dog vel ingen ånd afkald på et evigt, guddommeligt liv, og når fejlen bliver opdaget, er den straks tilgivet, thi den er udslukt ved anskuelsen af det sande.

Det volder ingen vanskelighed at ødelægge en sådan luftblære, men nok at overbevise dens elskere om, at den virkelig er tilintetgjort, thi hvem der således har tilegnet sig modsigelsen, at han finder den dybeste visdom deri ligefrem at modsige sig selv, bærer sig ganske konsekvent ad, idet han straks genfremstillede den for hans øjne tilintetgjorte blære og dermed tror uovervindeligt at have eftervist guddommeligheden af det grundløse, hvoraf alt kan vorde.

Måske kunde det hos nogle gøre den største virkning, hvis man helt førte kampen over på det praktiske og blot indskrænkede sig til at udvikle, hvad der nødvendig vilde blive følgen, når mennesket ved den intellektuelle anskuelse af sig selv i den evige idé, åndelig talt virkelig blev guddommeliggjort, eller – for at tale nøjagtigere – vilde blive vis på at vorde Gud, idet det begreb, hvordan det blev menneske. Hvis vi altså sætter – ikke indrømmer, men sætter, som naturfilosofferne kun sætter alt – at det var muligt, at mennesket, udsprunget af et guddommeligt sædekorn, nedsænket i timeligheden, forbandet til den skrøbelige krop, kunde opdage (afsløre) sig som den vordende Gud, og at den evige, guddommelige idé, omend ubevidst men dog kun tvunget af en iboende fri nødvendighed, havde undergivet sig denne skæbne, så måtte dog nødvendig med den guddommelige bevidsthed tillige den guddommelige kraft udvikle sig, og det af Guds ånd fyldte menneske, Guden i ånden, måtte nødvendigvis for at bevidne sig som den sande kraftidé opveje den ubevidste urkrafts handlinger med lignende handlinger; thi hvem der kalder sig guddommelig må også være guddommelig, eller også blive latterlig.

For at se dette i det klareste lys, kan vi blot betragte ham, ved hvis guddommelige liv som forbillede naturfilosofien selv plejer med forkærlighed at dvæle; thi er evangeliet kun en spådom om dén, må spådommen jo ved den gå i opfyldelse og evangeliet dermed jo være en foreløbig levnedbeskrivelse af det menneske, der opfatter sig i sin guddommelighed, hvortil det er dets opgave i enhver henseende at svare. Det hjælper slet ikke, når man vilde sige: den guddommelige har endnu ikke nået målet, endnu ikke modtaget ildsåben, thi hvorfor har han så allerede tiltrådt sit læreembede, hvorfor forbliver han da ikke, som det sømmer sig, sine forældre: troen og kærligheden underdanig, hvor vover han uden at have modtaget den hellige indvielse, ved den store samvittighedsdåb og dermed helliggørelsen, at forlade synder og forjætte sine disciple den ånd, der endnu ikke har fyldt ham selv? Er det måske – som man har hørt nogle hviske – den dyriske magnetismes fænomener, der skal være de store gerninger, hvorved den altskabende og alt formående guddommelige ånd tilkendegiver sig? – Ja, det vilde ganske vist være en løsning af knuden, der uimodsigeligt viste, at verdensdramaet, udspillet i naturfilosoffens hoved, som de selv siger måtte kaldes tragi-komisk; men

hvem der ikke er oplagt til at le, men begærlig efter sandhed, indser dog straks, at en så jammerlig ånd, der kun med nød og næppe bygger sådanne luftslotte, ikke er den samme, som i begyndelsen talte, og det skete, ikke er verdensskaberen. Behøvedes der endnu et bevis på, hvor latterligt det er at beråbe sig på magnetisme-fænomenerne, selvom de var langt større og bedre bevidnet, end det endnu er tilfældet, som om dét var åndens store gerninger, så behøvede man kun at bemærke, at de finder sted ganske uafhængigt af udøverens anskuelser, så den groveste materialist, hvis han blot vil, kan magnetisere lige så godt som den fineste idealist, så hvis naturfilosoffen vil hævde sig som den guddommelige menneskesøn, må han i kraft af sin anskuelse udrette helt andre store gerninger, og dét sådanne store gerninger, at de uimodsigeligt viser, at naturlovene overhovedet ikke lænkebinder ham, men kun gælder i almindelighed, fordi han i sin visdom finder det rosværdigt. Men det dokumenteres kun, dersom han under visse forhold for et øjeblik ophæver lovene, som det skete, da Jesus forvandlede vand til vin, da han bespiste femtusinde mænd med fem stykker brød, således at resterne var mer end hele forrådet, eller da han kaldte Lazarus, som allerede var ved at gå i forrådnelse, tilbage til livet; thi det er kun sådanne gerninger, der vidner om en guddommelig almagt, der når det behager den kan omskabe hele verden, og altså også i begyndelsen vilde have kunnet fremkalde den. For naturfilosofferne står da intet andet tilbage end at gentage og forstærke forhånelserne af den grove kødelige sans og den jødiske begærlighed efter håndgribelige mirakler, men desuagtet står de som okser foran et bjerg og kan ikke nægte, at hvem der formår det største, også må kunne gøre det ringeste; lad dem da også nedværdige den guddommelige gerning at skabe verden så dybt det behager dem, det vanærer dem så meget mere, at de heller ikke i det ringeste kan svare til den titel, hvortil de har anmasset sig, thi hvem der ikke engang kan forvandle vand til vin, hvor skulde han formå, som det sømmer sig for verdensfrelseren, at udslette synden og besejre døden?

Imidlertid, om man også vilde indrømme, at alle de undergerninger, som Frelseren udrettede, kun vilde være sandt guddommelige ved en åndelig tydning i ånd og sandhed, og at naturfilosofien derfor vilde kunne gøre sin guddommelighed sand alene

ved rent åndelige gerninger, så forblev det dog stadig vist, at det måtte være unægteligt guddommelige gerninger, af hvilke klart fremgik, at gerningsmanden – når han vilde nedlade sig dertil – også vilde formå at beherske og forme legemsverdenen på den mest underfulde måde; thi den ånd, der kalder sig den alt frembringende, kan aldeles ikke erklære, at legemsverdenen er et for den utilgængeligt dødsrige, hvor fremmede magter hersker, uden dermed selv at betegne sig som løgnens ånd. Ganske vist har løgnens ånder dog fra gammel tid kækt vovet at afvise alle opfordringer til at bevise deres guddommelighed ved tilsyneladende guddommelige gerninger på denne tørre måde, og *de gamle* gnostikere gjorde det så fuldstændigt og konsekvent, at de afsondrede verdensskaberen rent fra deres højeste gud og anerkendte hans overmagt ikke blot i det kropslige, men også i det fysiske, men hvem kan ikke se, at det er en dumdristighed, der hører hjemme i galehuset, og dog måtte naturfilosofien for at blive konsekvent drive vanviddet lige så vidt, thi når en ånd taler ud af et menneskes mund, kan den dog umuligt uden i samme åndedrag at modsige sig selv hævde, at den ikke kan eller vil nedlade sig til legemsverdenen, og må da enten bevise sandheden af sin overmagt eller også anerkende en andens overmagt. Allerede gnostikerne, hvis vildfarelse på langt nær ikke er så urimelig som den er løgnagtig, følte imidlertid, at den ånd, der kaldte sig den Højstes ånd, omend den også – ved en kærlighedens uudsigelige hemmelighed – følte en trang hen imod at lade Demiurgen herske med blind vilkårlighed i den krops- og sjæleverden, der åndelig talt var intet, dog for at give denne usalige en betydning, og sætte hans hersken en begrænsning og et formål, hemmeligt måtte lede alt og dér hvor kropsverdenen ved sjælen viser sig forbunden med ånden også måtte bevise sandheden af sin guddommelighed i mennesket. Derfor brød gnostikerne deres hoved med at vise, hvorledes Det gamle Testaments historie, i den profetiske tid, mod demiurgens vilje og de af ham begejstrede profeter, selv bestyrkede deres anskuelse og deres tilsynkomst, som tidernes fylde tilsigtede det, således som også naturfilosofien har forsøgt det, og uagtet de store vanskeligheder der nutildags optårner sig endnu stadig må forsøge, hvis de endnu stadig tænker på at skjule deres løgnagtige eventyr under sandsynlighedens slør.